

classification of the numbers, and to represent the numbers in other languages. An attempt is also made to reveal the approximate numerical value used in English and the sum of its meanings. The theoretical significance of the work is very important in comparative-typological study of the Uzbek and English languages. All word groups often start with auxiliary words, i.e. prepositions, articles. In addition, grouping words helps to understand which words are important in a sentence, which words are of secondary importance. Dividing sentences into groups by content requires knowledge of auxiliary words. The next step in the grammatical analysis of a sentence is to find the main parts of the sentence, i.e., possessive and participle. First you need to find the cut. Because the cut forms the main content of the sentence and helps to identify other parts of speech. Thus, grammatical analysis of sentences is a necessary way to correctly understand and translate a text in a foreign language [2].

REFERENCES:

1. Suprun A.E. The name is numeral and its study at school. Moscow, 1964.
2. Arinstein V.I. The word – the deputy “one” in modern English. Cand. dis. Leningrad, 1996.
3. Shoabdurakhmanov Sh., Askarova M., Xojiev A., Rasulov I., Doniyorov Kh. Hozirgi uzbek adabiy tili (Modern Uzbek Literary Language.). 1 qism, Toshkent, 1980.
4. Zhotovinskaya S.A. Numerals in modern English. Abstract of Cand. thesis. Kiev, 1982
5. Shvachko S.A. Logical and language categories of quantity. Kiev 1981, – PP. 96–102.
6. Boronov Zh.B. Comparative typology of English and Turkic languages. Moscow –Vysshaya shkolal, 1983.
7. Fayzullaeva E.M. The typological category of quantitiveness and multilevel means of its equation in the Uzbek and English languages. Abstract. Cand. thesis. Tashkent 1986.
8. Minyar-Beloruhev R.K. Methods of learning to translate by ear. Moscow, 1959, – PP. 80–86. Асқарова М.А., Саидниёзова Х.М. «Бир» сўзининг қўлланиши ҳақида. Ўзбек тилшунослигининг айрим масалалари. Илмий асарлар. Тошкент, 1972, 42-45 б
9. Birinbaum Ya.G., Kuznetsov I.A. About one use of numerals in modern English. Some questions of English philology. Chelyabinsk, 1969, Issue I, – PP. 62–76.
10. Nizomiddinov S. The numbers in the present Uzbek language. Tashkent, 1963, – P. 91.
11. Bain A.A. First English Grammar, London. 1982. – PP. 47–61.
12. Blokh M.Y. A Course in Theoretical English Grammar
13. <https://translationexcellence.com/the-challenges-of-translating-numbers-and-math/>.
14. English – Uzbek translation process and their analysis. Abdullayeva Markhabo Raxmonkulovna.
15. Problems with Numerical translation in Uzbek and English Mavlyanova Umida Khojibarivna.
16. www. Researchgate.net English number idioms.

TURIZM SOHASIGA BOSHQA SOHALARDAN O‘ZLASHGAN TERMINLAR

Mo'sinova Kibriyo Ulug'bek qizi

Magistrant, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Industriallashtirish, ilmiy-texnikaviy taraqqiyot, jadal ijtimoiy-siyosiy hayot asri deb atalgan, xalqaro ahamiyatdagi voqealarga to'la davrimizda, tilning leksik boyishi jarayoni tinimsiz davom etmoqda. Jamiyat hayotida sodir bo'layotgan o'zgarish va turli jarayonlar jahonning barcha mamalakatlari tillarida bevosita aks etadi.

Ko'p vaqtlardan buyon qo'llanilib kelinilayotgan "termin" va "terminologiya" masalalari borasida ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan va turli ta'riflar berilgan. Terminologiya – bir necha tillarda ma'lum sohaga oid leksik birliklarni, ya'ni terminlarni to'plash, ta'riflash, shakllantirish hamda taqdim etishni o'rganadigan fan sifatidatida talqin qilish mumkin. Tilshunosik tarixiga nazar soladigan bo'lsak, "termin" so'ziga bir nechta taniqli olimlarning fikrlarini ko'rishimiz mumkin. Barxudarovning fikriga ko'ra termin maxsus bir sohaga oid so'z yoki so'z birikmasidir.

Terminlar yasashning eng ko'p tarqalgan usuli – mavjud so'zlarga yangi ma'no berish (ularni boshqacha tushunish). Masalan, ko'prik, kirish, o'tish, chiqish kabi so'zlar gimnastikada ana shunday terminlardan hisoblanadi. Ko'pincha terminlar so'zlarning, masalan, past-baland (bruslar), balandlab uzoqqa (sakrash) singari o'zaro (birlashishidan ham yasaladi). Osilish, tayanish, tebranish, o'tirish va shu kabi ayrim so'zlar termin sifatida qo'llaniladi. Statik holatlarni bildiradigan terminlar, masalan, tayanish, bilaklarga tayanish, qo'ltiqlarga tayanish; kuraklarda – turish, kallada turish, qo'llarda turish kabilarda tayanch sharti hisobga olinadi, osilish, burchakli osilish, bukilib osilish, egilib osilish gavda holati (uning bo'g'inlarini bir-biriga nisbatan qanday turishini) hisobga olib yasaladi [1].

Har bir tilning lug'aviy tarkibi doimo o'zgarib turadi: bir tomondan, tilda mavjud bo'lgan lug'at material asosida, shuningdek, o'zlashtirish yo'li bilan turli so'z yaslash usullari orqali tilda yangi elementlar paydo bo'ladi; ikkinchi tomondan, ayrim so'zlar tilda faol qo'llanishdan chiqib ketadi yoki kam qo'llanadi va faqat arxaizm va istorizm shaklida mavjud bo'ladi.

Boshqa tildan leksik birliklarni qarzga olish deganda bir tilning turli lingvistik elementlarini boshqa til tomonidan o'zlashtirish jarayoni tushuniladi. O'zlashtirilgan terminlar tez-tez uchraydigan va odatiy hol leksik qarz olishdir. Ma'lumki, lug'at tilning eng ochiq quyi tizimi hisoblanadi. Bir tilning birliklarini boshqalar tomonidan o'zlashtirish muammosi murakkab va ko'p qirrali. Bu erda muhim o'rinni tilning sofligi va til madaniyati masalalari egallaydi.

Terminlarni o'zlashtirish bu tillar o'rtasidagi aloqalar va yangi voqeliklarni nomlash zarurati natijasidir. M. Voitovichning fikricha: "Har bir aniq holatda boshqa tillardan terminlarni kirib kelishi individual harakat bo'lib, keyin esa ommaviy xususiyatga ega bo'ladi. So'zni o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan asosiy shart – bu o'z ona tilida so'zlashuvchilarning xorijiy so'zning ma'nosi bilan tanishishidir" [2].

Boshqa tillardan va sohalardan so'zlar kirib kelishining asosiy sabablarini quyidagilar deb belgilaymiz:

- 1) yangi voqelik nomiga ehtiyoj: grant, digest, skeytbord, skotch, kvest;
- 2) mazmunan o'xshash, ammo baribir har xil tushunchalarni farqlash zarurati: tasvir – imidj.

3) Eski iboralarni yangi soʻz bilan almashtirish tendentsiyasi: yangi texnologiyalar – nau-xau, turne – aylanma yoʻnlaishda sayohat, motel – avtoturistlar uchun mehmonxona

4) kelib chiqish manbasiga koʻra terminologiya yoki jargonning bir xilligiga intilish.

5) Nomi bor ob'ektning maqomini oshirishga intilish; maʼlum davrlarda begona soʻzning katta ijtimoiy obroʻsi paydo boʻlib, goʻyo atalgan hodisani martabaga koʻtaradi. Masalan, Shaharni taqdimoti – shaharning prezentatsiyasi, Yangi obyekt – Eksklyuziv obyekt, Konsalting firmasi – Maslahat beradigan firma.

Olim L.P. Krysin taʼkidlashicha boshqa soh ava tillardan oʻzlashtiriladigan terminlarning uchta asosiy turini beradi, ular orasida tarkibiy va funktsional farqlari bilan ajralib turadi:

- 1) oʻzlashtirilgan soʻzlar;
- 2) ekzotik lugʻat;
- 3) xorijiy inklyuziyalar

Har bir tilning lugʻaviy tarkibi doimo oʻzgarib turadi: bir tomondan, tilda mavjud boʻlgan lugʻat material asosida, shuningdek, oʻzlashtirish yoʻli bilan turli soʻz yasali usullari orqali tilda yangi elementlar paydo boʻladi; ikkinchi tomondan, ayrim soʻzlar tilda faol qoʻllanishdan chiqib ketadi yoki kam qoʻllanadi va faqat arxaizm va istorizm shaklida mavjud boʻladi.

Boshqa tildan leksik birlikmalarni qarzga olish deganda bir tilning turli lingvistik elementlarini boshqa til tomonidan oʻzlashtirish jarayoni tushuniladi. Oʻzlashtirilgan terminlar tez-tez uchraydigan va odatiy leksik qarz olishdir. Maʼlumki, lugʻat tilning eng ochiq quyi tizimi hisoblanadi. Bir tilning birliklarini boshqalar tomonidan oʻzlashtirish muammosi murakkab va koʻp qirrali. Bu erda muhim oʻrinni tilning sofligi va til madaniyati masalalari egallaydi.

Terminlarni oʻzlashtirish bu tillar oʻrtasidagi aloqalar va yangi voqeliklarni nomlash zarurati natijasidir. M. Voitovichning fikricha: “Har bir aniq holatda boshqa tillardan terminlarni kirib kelishi individual harakat boʻlib, keyin esa ommaviy xususiyatga ega boʻladi. Soʻzni oʻzlashtirish uchun zarur boʻlgan asosiy shart – bu oʻz ona tilida soʻzlashuvchilarning xorijiy soʻzning maʼnosi bilan tanishishidir” [3].

Bir tildan boshqa tilning soʻzlarni oʻzlashtirish jarayoni lingvistik va ekstralingvistik sabablar majmuasiga bogʻliq. Professor L.P. Krysin fikricha kuchli tilning boshqa tillarga va soʻzlashuvchi xalqlar oʻrtasidagi siyosiy, iqtisodiy, sanoat va madaniy aloqalarga bogʻliq boʻlishning tashqi sabablari deb hisoblaydi[4]. Bu bogʻlanishlar taʼsir qilishning eng tipik koʻrinishi narsa, tushunchaning koʻz oldiga kelishi bilan birga nom olishdir.

Boshqa tillardan va sohalardan soʻzlar kirib kelishining asosiy sabablarini quyidagilar deb belgilaymiz:

6) Yangi voqelik nomiga ehtiyoj: grant, digest, skeytbord, skotch, kvest;

7) Mazmunan oʻxshash, ammo baribir har xil tushunchalarni farqlash zarurati: tasvir – imidj.

8) Eski iboralarni yangi soʻz bilan almashtirish tendentsiyasi: yangi texnologiyalar – nau-xau, turne – aylanma yoʻnlaishda sayohat, motel – avtoturistlar uchun mehmonxona.

9) Kelib chiqish manbasiga koʻra terminologiya yoki jargonning bir xilligiga intilish.

10) Nomi bor ob'ektning maqomini oshirishga intilish; maʼlum davrlarda begona soʻzning katta ijtimoiy obroʻsi paydo boʻlib, goʻyo atalgan hodisani martabaga

ko'taradi. Masalan, Shaharni taqdimoti – shaharning prezentatsiyasi, Yangi obyekt – Eksklyuziv obyekt, Konsalting firmasi – Maslahat beradigan firma.

Olim L.P. Krysin ta'kidlashicha boshqa soha va tillardan o'zlashtiriladigan terminlarning uchta asosiy turi mavjud bo'lib, ular o'zining tarkibiy va funktsional farqlari bilan ajralib turadi:

- 1) o'zlashtirilgan so'zlar;
- 2) ekzotik lug'at;
- 3) xorijiy inklyuziyalar

Turizm industriyasi tilini o'rganishni boshlashdan oldin, umumiy ma'noda inson faoliyatining ushbu sohasining mohiyatiga to'xtalib o'tish kerak. Turizm zamonaviy jamiyatning muhim iqtisodiy va ijtimoiy hodisalaridan biridir.

To'plangan materialni batafsil ko'rib chiqishni boshlashdan oldin, shuni ta'kidlash kerakki, taklif qilingan ish faqat boshqa tillardan olingan atamalarni o'rganadi. Bu shuni anglatadiki, to'plangan materialda turizm sohasiga oid ba'zi asosiy tushunchalar mavjud emas, chunki ular asosan ingliz tilidan kelib chiqqan.

Har qanday faoliyat sohasi terminologiyasi va umuman ingliz va rus tillarining lug'ati birinchi navbatda otlar bo'lganligi sababli, to'plangan materialdagi bir so'zli atamalarning mutlaq ko'pchiligi. Misollar: alpenizm, arenda, buklet, vokzal, valyuta, keytring, logotip, pab, skver, shedevr, ekipaj va boshqalar.

Shmilauer terminologiyasiga ko'ra, ma'lum bir tilning chet el yoki o'zlashtirilgan so'zlari doirasida internatsionalizmlar madaniy xalqlarning turli tillari uchun umumiy bo'lgan xalqaro so'zlar deb hisoblanishi mumkin. Kelib chiqishida ular yunon va lotin manbalariga qaytadi yoki har qanday zamonaviy tillardan olingan va bu so'zlarning afzalligi ingliz tilidan keladi [6].

Turizm terminologiyasidagi o'zlashmalarning asosiy qismini ingliz tilidan, shuningdek, fransuz, italyan, nemis tillaridan o'zlashgan terminlar tashkil qiladi. Mazkur maqolada, turizm terminologiyasining o'zlashmalarini ko'rib chiqamiz.

Yunoncha tildan kelib chiqqan so'zlarning misollari:

gastranom (← gaster + nomos)
katalog (← katalogos)
panorama (← pan + horma)
Tropik (← tropikos)
Ekzotika (← exotikos)
Zona (← zone) va boshqalar.

Lotin tilidan kelib chiqqan so'zlar:

attraktsiyon (← attractio)
klient (← cliens)
produkt (← productus)
region (← regio)
transport (← transportare)
ekskursant (← excursio) va boshqalar.

Ingliz tilidan olingan terminlardan misollar:

alpenizm (← alpinism)
barbekyu (← barbecue)
dablyu-yu-si (← WC)
kemping (← camping)
parking (← parking) va boshqalar.

Fransuz tilidan olingan terminlar va atamalar:

assorti (← assorti)
bilet (← billet)
gid (← guide)
sezon (← saison)
turizm (← tourisme)
furshet (← fourchette)
shedevr (← chef-d'oeuvre)
ekipaj (← équipage) va boshqalar.

Nemis tilidan olingan termin va atamalar:

avtoban (← Autobahn)
kurort (← Kurort)
marshrut (← Marschrute) va boshqalar.

Arab tilidan olingan termin va atamalar:

alkogol (← al-kuhl)
tarif (← tarif)

Italyan tilidan olingan termin va atamalar:

banket (← banchetto)
kazino (← casino)
pitsariya (← pizzeria)
ekspresso (← espresso) va boshqalar.

Polsh tilidan olingan:

arenda (← arenda)
traktir (← trakt)

Asosan, to'plangan materiallar tahliliga asoslanib, shunday xulosa qilish mumkinki, termin va atamalarining aksariyati ingliz tilidan kelgan, ikkinchi o'rinni fransuz va lotin tillari egallaydi. Yunon, nemis va boshqa barcha tillar bir xilda.

Termin va atamalarining boshqa tillardan kirib kelishi til rivojlanishining zaruriy jarayonlaridan biridir. Ta'kidlab o'tish lozimki bu jarayon tilni boyitadi, uni universal muloqot vositasiga aylantiradi. Terminlarni o'zlashtirish kabi hodisaning rivojlanishi turizm sohasida alohida ahamiyatga ega, chunki turizm industriasining rivojlanish jarayoni globallashuv va O'zbekistonning jahon makoniga integratsiyalashuv jarayonlaridan ajralmasdir.

Yuqorida aytilganlarning barchasi rus tilining boshqa tillardan turizm terminlarni o'zlashtirish masalalari bo'yicha keyingi ilmiy tadqiqotlar zarurligini belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Ashirova M.F. Atamalar haqida umumiy ma'lumot //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2021. – T. 1. – №. 3. – C. 264-269.
2. Conway B. E., Birss V., Wojtowicz J. The role and utilization of pseudocapacitance for energy storage by supercapacitors //Journal of power sources. – 1997. – T. 66. – №. 1-2. – C. 1-14.
3. Крысин Л.П. Современный русский интеллигент: попытка речевого портрета // Русский язык в научном освещении. – 2001. – Т. 1. – С. 90-106.

-
4. Рахмонов А.Б. Современные подходы в подготовке будущих педагогов // Universum: психология и образование. – 2021. – №. 2 (80).
 5. Крысин Л.П. Современный русский интеллигент: попытка речевого портрета // Русский язык в научном освещении. – 2001. – Т. 1. – С. 90–106.
 6. Deminov M.G. et al. Dynamics of midlatitude ionospheric trough during storms. 1. A qualitative picture // Geomagnetism and aeronomy c/c of geomagnetizm i aeronomiia. – 1995. – Т. 35. – С. 54–59.
 7. Pardayev Q. Ekologik turizm asoslari. – Toshkent: Navruz. 2015 – 40 bet.